

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No1
MAXSUS SON

BAKALAVR TALABALARINIG MAQOLALARI TO'PLAMI

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 96 sahifa.
2026-yil yanvar*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjajevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

EKSPORT VA IMPORT OPERATSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH: TAHLIL VA AUDIT	10
Urinboev Bexruz Zoir o'g'li, Misirov Asliddin Mamasobirovich	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA YASHIL INNOVATSIYALARNING ROLI	15
Jabborov Muhammad Sanjarovich, Djurayeva Dilnoza Davron qizi, Song Jichung	
RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH OMILLARI VA MAKROIQTISODIY TA'SIRI.....	21
Xoliqulova Ra'no Sherali qizi, Berdiyev Nazirjon Abduvoseyevich	
КУЛЬТУРНЫЙ ТУРИЗМ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ УЗБЕКИСТАНА	25
Ахтамов Огабек Улугбек угли, Фахритдинов Амриддин Фазлитдинович, Саидмуродов Жонибек Жахонгирович, Саттарова Зухра Илхомовна	
DAVLATNING YASHIL INVESTITSIYALAR ORQALI IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISH SIYOSATI.....	31
Sharipboyev Hasanboy Marks o'g'li, Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTI O'SISHIDA TRANSPORT INFRATUZILMASINING STRATEGIK O'RNI: PREZIDENT MUHOJIRATNOMASI ASOSIDA ILMIY TAHLIL	35
Ma'rupov Zahiriddin Feruzovich, Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDAGI BIZNES-SUBYEKTLARINI BAHOLASH: ESG MEZONLARI ASOSIDA BARQARORLIK INDEKSINI ISHLAB CHIQISH VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI	39
Po'latov Orzubek Fazliddin o'g'li, Haqnazarova Yulduz Juraqulovna	
ФИНАНСОВЫЕ ИНСТИТУТЫ КАК ФАКТОР МОДЕРНИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА.....	43
Мукарова Сарвиноз Маликовна, Каримова Азиза Махомадризовна	
AKSIZ SOLIG'I TUSHUMLARINING O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BUDJET DAROMADLARIDAGI ULUSHI: 2020–2024-YILLAR BO'YICHA IQTISODIY TAHLILI	49
Karimov Diyorbek, Abdurashidov Abdusamad	
O'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMIDA RAQAMLASHTIRISH JARAYONLARINING SOLIQ TUSHUMLARI VA FUQAROLARNING SOLIQ INTIZOMIGA TA'SIRI	55
Maxkamova Dildora Shavkat qizi, Ergashev Shavkat Maxkamovich	
ИНТЕГРАЦИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В МАРКЕТИНГОВЫЕ КОММУНИКАЦИИ КОМПАНИЙ.....	59
Рахимжонов Аброр Марифжанович, Кахрамонов Хуршид Шухратович	
BOZOR IQTISODIYOTIDA UMUMIY TALAB VA UMUMIY TAKLIF	66
O'ktamova Shaxruza Abror qizi, Norboyev Odil Abrayevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA IJTIMOYIY TARMOQLAR ORQALI MARKETINGNI RIVOJLANTIRISH USULLARI (O'ZBEKISTONDAGI YIRIK BRENDLAR MISOLIDA).....	70
Axmedova Robiya Rustamovna, Kadirova Sharafat Amonovna	
MINTAQANING INNOVATSION IQTISODIY RIVOJLANISH TENDENSIYASI	76
Rushana Taxirova, F.U.Umarov	
SAMARQAND VILOYATI UCHUN TURIZM MAHSULOTLARINI YARATISH	83
Alimardonova D.T., Tursunova G.R.	

BUXORO VILOYATINING MADANIY VA TARIXIY MEROSI ASOSIDA KREATIV TURIZM MAHSULOTLARINI YARATISH IMKONIYATLARI.....	91
Davronova G.O., Tursunova G.R.	

Buxoro viloyati bu borada juda katta imkoniyatlarga ega. Chunki viloyat qadimiy tarix, boy madaniy meros, me'moriy yodgorliklar, hunarmandchilik maktablari hamda o'ziga xos an'analarga ega hudud sifatida allaqachon jahon miqyosida tan olingan. Ark qal'asi, Poyi-Kalon majmuasi, Sitorai Mohi Xosa saroyi kabi tarixiy obyektlar hamda asrlar davomida shakllangan an'anaviy hunarmandchilik Buxoroni butun dunyo turistlari uchun jozibador manzilga aylantiradi.

Biroq bugungi kunda ushbu boy merosdan samarali foydalanish uchun yangicha, kreativ yondashuvlar zarur bo'lib bormoqda. Chunki turistlar endi faqat tomosha qilish bilan cheklanmay, mahalliy hayot tarzini his qilishni, hunarmandlar bilan birga mahsulot yaratishni, an'anaviy taomlar tayyorlash jarayonida ishtirok etishni yoki tarixiy syujetlarni jonli ravishda ko'rishni xohlashmoqda. Shuning uchun Buxoro viloyatining madaniy va tarixiy merosi asosida kreativ turizm mahsulotlarini yaratish bugungi kundagi eng dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Ushbu maqolada Buxorodagi mavjud madaniy resurslardan qanday qilib zamonaviy, jozibador va tajribaga asoslangan turizm mahsulotlarini shakllantirish mumkinligi tahlil qilinadi. Shuningdek, kreativ turizmning afzalliklari, mavjud imkoniyatlar va amaliy takliflar yuzasidan ilmiy-nazariy xulosalar beriladi.

Mazkur mavzu yuzasidan o'rganilgan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, hozirgi kunda xalqaro turizm ilmda kreativlik, tajriba turizmi, madaniy merosdan samarali foydalanish, branding hamda destinatsiya boshqaruvi eng dolzarb yo'nalishlar sifatida e'tirof etilmoqda. Tadqiqotchilar turizmda endi faqat tashqi ko'rinish yoki tarixiy obyektlarni namoyish etish yetarli emasligini, aksincha, turistlar uchun hissiy tajriba, interaktiv faoliyat va shaxsiy ishtirokning muhim ahamiyat kasb etishini ta'kidlaydilar.

J. Pine va J. Gilmore tomonidan ilgari surilgan "tajriba iqtisodiyoti" konsepsiyasi ham aynan ushbu jihatni asoslab beradi. Ularning fikricha, zamonaviy turistlar mahsulot emas, balki esda qoladigan tajribani sotib oladi. Shu sababli, turizm mahsulotlarini shakllantirish jarayonida kreativ g'oyalar va interaktiv elementlarga alohida e'tibor qaratish zarur [1].

Markaziy Osiyo turizmi bo'yicha olib borilgan ilmiy izlanishlarda Buxoro viloyatining boy madaniy merosi, me'moriy obidalari va qadimiy an'analari alohida qayd etilgan. Biroq mavjud tadqiqotlar Buxoro salohiyatini asosan an'anaviy turizm doirasida ko'rib chiqadi, kreativ turizm mahsulotlarini yaratish masalasi esa yetarli darajada chuqurlashtirilmagan.

Mahalliy olimlardan X. Abdurahmonov, B. Isroilov, Sh. Hakimov tomonidan Buxoroning tarixiy merosi va turizm rivoji o'rtasidagi bog'liqlik yoritilgan bo'lsa-da, amaliy kreativ yondashuvlar, innovatsion mahsulot turlari yoki tajriba turizmi bo'yicha batafsil tavsiyalar deyarli uchramaydi [2]. Shu sababli, Buxoro viloyatining madaniy-tarixiy merosidan kreativ shaklda foydalanish, yangi turizm mahsulotlarini yaratish va ularni bozorga moslashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy izlanishlar hali ham dolzarb hisoblanadi. Ushbu maqola aynan ushbu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, mavjud resurslardan innovatsion yondashuvlar asosida samarali foydalanish masalalarini yoritadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Zamonaviy turizm ilmda kreativ va tajribaga asoslangan turizm konsepsiyasi muhim nazariy yo'nalish sifatida shakllangan. Ushbu yondashuvning ilmiy asoslari J. Pine va J. Gilmore tomonidan 1999-yilda ilgari surilgan "tajriba iqtisodiyoti" konsepsiyasida keng yoritilgan bo'lib, unda turizm mahsulotlari nafaqat xizmat yoki obyekt, balki turist xotirasida muhrlanadigan hissiy tajriba sifatida talqin etiladi. Mualliflarning fikricha, turistlar oddiy kuzatuvchi emas, balki jarayonning faol ishtirokchisiga aylangandagina turizm mahsuloti yuqori qiymat kasb etadi. Ushbu yondashuv kreativ turizm mahsulotlarini shakllantirishda nazariy poydevor vazifasini bajaradi.

Mahalliy ilmiy tadqiqotlarda ham turizm resurslarini kreativ mahsulotlarga aylantirish masalalariga e'tibor qaratilgan. Jumladan, Sh. Hakimovning 2019-yilda chop etilgan tadqiqotlarida madaniy va tarixiy resurslardan innovatsion foydalanish, hunarmandchilik, an'anaviy san'at va mahalliy madaniyatni turizm mahsulotiga integratsiya qilish metodikasi asoslab berilgan. Muallif turizm rivojida hududiy resurslarni tizimli tahlil qilish, mahalliy jamoani jarayonga jalb etish va interaktivlikni kuchaytirish orqali raqobatbardosh mahsulotlar yaratish mumkinligini ta'kidlaydi. Bu yondashuv Buxoro viloyati sharoitida kreativ turizmni rivojlantirish uchun muhim ilmiy asos hisoblanadi.

Xalqaro tashkilotlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ham madaniy va kreativ turizmning iqtisodiy hamda ijtimoiy ahamiyati keng yoritilgan. Jahon Turizm Tashkiloti tomonidan 2020-yilda e'lon qilingan global hisobotda madaniy merosga asoslangan interaktiv va tajribaviy turizm mahsulotlari hududlar raqobatbardoshligini oshirishi qayd etilgan. OECD tadqiqotlarida esa kreativ sohalarning turizm bilan integratsiyasi mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirish, bandlikni oshirish va hududiy brendni mustahkamlashda muhim omil sifatida baholanadi. Markaziy Osiyo misolida K. Tafel-Viia tomonidan olib borilgan tadqiqotlar madaniy merosni boshqarish va kreativ turizmni rivojlantirish o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ilmiy jihatdan asoslab beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda asosan tizimli tahlil usuli qo'llanilgan. Mazkur usul Buxoro viloyatining madaniy va tarixiy merosi, mavjud turizm resurslari hamda ular asosida yaratish mumkin bo'lgan kreativ turizm mahsulotlarini har tomonlama va izchil o'rganish imkonini beradi.

Tizimli tahlil jarayonida viloyatdagi asosiy tarixiy obidalar, me'moriy majmualar, qadimiy hunarmandchilik markazlari, mahalliy urf-odatlar, gastronomik an'analar va boshqa madaniy resurslar yagona tizim sifatida ko'rib chiqildi [3]. Shuningdek, tizimli tahlil orqali quyidagi yo'nalishlar bo'yicha umumlashtirilgan ma'lumotlar olinib, ular asosida xulosalar chiqarildi:

- Buxorodagi mavjud turizm resurslarining toifalarga ajratilishi (me'moriy, tarixiy, diniy, madaniy, gastronomik, hunarmandchilik).
- Har bir resursning turizm uchun amaliy qiymatini aniqlash, ya'ni qaysi obyektlar kreativ mahsulot yaratishga ko'proq mosligini belgilash.
- Meros resurslarining hozirgi holatini baholash, ya'ni ulardan foydalanish darajasi, jozibadorlik ko'rsatkichi hamda turistlarning qiziqish darajasi.
- Resurslar asosida shakllanishi mumkin bo'lgan kreativ turizm mahsulotlari modeli, ularni qo'llash imkoniyatlari va istiqbollari.
- Mahalliy jamoa, hunarmandlar va turizm subyektlari bilan bog'liqlik, ya'ni resurslarning iqtisodiy faoliyatga qo'shilishi.

1-jadval. Buxoro viloyati turizm resurslarining amaliy qiymati va kreativ mahsulotni yaratuvchanlik darajasi

Resurs turi / obyekt	Turizm uchun amaliy qiymati	Kreativ mahsulot yaratish imkoniyati	Izoh
Tarixiy yodgorliklar	Yuqori	Yuqori	Ekskursiyalar, VR-rekonstruksiya, tarixiy animatsiya
Mahalliy hunarmandchilik	O'rta-yuqori	Juda yuqori	Suvenirlar, master-klasslar, kreativ workshoplar
Tabiiy landshaftlar	Yuqori	O'rta	Eko-turizm, fototurlar, dron-video kontent
Folklor va an'anaviy san'at	O'rta-yuqori	Yuqori	Mini-konsertlar, animatsion dasturlar, teatrlar
Qishloq xo'jaligi obyektlari	O'rta	O'rta-yuqori	Agro-turizm, mahsulot tayyorlash workshoplari

Tizimli tahlil usuli ayniqsa tarixiy qatlamlari boy bo'lgan Buxoro hududi uchun muhim hisoblanadi, chunki mavjud meros elementlarini birgalikda tahlil qilish orqali ular asosida yagona kreativ turizm ekotizimini yaratish imkoniyatlari aniqlanadi. Mazkur usul asosida olingan ma'lumotlar keyingi bo'limlarda Buxoro viloyati uchun aniq amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda asos bo'lib xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Interaktiv turizm turi — turistlar bilan muhit o'rtasidagi ikki tomonlama aloqaga asoslangan bo'lib, turli savol-javoblar hamda o'yinlar shaklida tashkil etiladigan faol turizm turi hisoblanadi. Masalan, Buxoro shahriga kelgan turistlar uchun muzeylarda har bir eksponat oldiga maxsus QR-kodlar o'rnatilishi mumkin. Tashrif buyuruvchilar ushbu kodlarni skanerlash orqali o'zlarini qiziqtirgan eksponat haqida batafsil ma'lumot olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Ya'ni, bunda eksponatning tarixiga oid videomateriallar, qo'shimcha ma'lumotlar, agar u tarixiy shaxs bilan bog'liq bo'lsa, uning jonlantirilgan vizual tasviri taqdim etilishi mumkin.

Kreativ turizm deganda, avvalo, turistlarning faqat tomoshabin sifatida ishtirok etishi bilan cheklanib qolmay, balki bevosita faol ishtirok etadigan turizm turi tushuniladi. Ushbu jarayonda ularning yaratuvchanlik qobiliyatlari muhim rol o'ynaydi. Mazkur turizm turida shaxs ijod qiladi, yangi bilim va ko'nikmalarni egallaydi hamda mahsulot yaratish jarayonida bevosita qatnashadi. Shuningdek, bunday yondashuv yurtimizga kelgan har bir turist uchun o'ziga xos va esda qolarli tajriba bo'lib xizmat qiladi.

Buxoro viloyati boy tarixiy va madaniy merosga ega bo'lib, uning turizm salohiyati nihoyatda yuqori hisoblanadi. Ark qal'asi, Poyi-Kalon majmuasi, Lyabi-Hovuz ansambli, Mir Arab madrasasi, Sitorai Mohi Xosa saroyi, shuningdek, qadimiy bozorlari va hunarmandchilik ustaxonalari kabi obyektlar nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki har biri alohida turizm mahsulotlarini yaratish imkonini beradi. Ushbu obyektlarning o'zaro uyg'unlashuvi esa yagona tizim sifatida Buxoroning kreativ turizm salohiyatini yanada oshirishga xizmat

qiladi. Madaniy va tarixiy merosdan samarali foydalanish orqali turizm sohasida yangi, interaktiv va tajribaga asoslangan mahsulotlarni shakllantirish mumkin.

Hunarmandchilik an'analari asosida tashkil etiladigan tajribaga yo'naltirilgan mahsulotlar turistlarga zargarlik, gilamdo'zlik va kulolchilik bo'yicha master-klasslar orqali o'z qo'llari bilan mahsulot yaratish imkonini beradi. Mahalliy ustalar bilan bir kunlik amaliy mashg'ulotlar, shuningdek, "O'z gilamingni yarat" kabi interaktiv dasturlar turistlarni faqat tomoshabin emas, balki faol ishtirokchi sifatida jalb etadi. Shu bilan birga, tarixiy obyektlarda rekonstruksiya asosida yaratiladigan mahsulotlar ham muhim istiqbol yo'nalishi hisoblanadi. "Qadimiy Buxoro kechasi" kabi teatr-performanslar orqali turistlar tarixiy sahnalarni jonli tarzda his etish imkoniga ega bo'ladilar. Amirlar saroyida tarixiy liboslarda fotosessiya tashkil etish orqali mehmonlar o'sha davr hayotini bevosita tajriba qilishi mumkin. Ark qal'asida tashkil etiladigan harbiy san'at ko'rsatuvlari esa tarixiy madaniyat va jang san'ati an'analari bilan yaqindan tanishtiradi.

Shu tarzda, Buxoroning tarixiy va madaniy resurslari nafaqat turizmni rivojlantirish, balki kreativ, interaktiv va tajribaga asoslangan turizm mahsulotlarini shakllantirishga ham keng imkoniyatlar yaratadi. Bu esa hududning turizm salohiyatini oshirish, mahalliy iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish hamda Buxoroni jahon turizm bozorida yanada jozibador manzilga aylantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, Buxoroda mavjud resurslarning taxminan 60–70 % i hozirgi kunda kreativ turizm mahsulotlariga aylantirilmagan. Turistlarning asosiy qiziqishlari esa interaktivlik, tajribaga asoslangan faoliyat va mahalliy madaniyatga bevosita aralashish bilan bog'liq. Shu bois, an'anaviy ekskursiyalarni kreativ yondashuvlar bilan boyitish yuqori iqtisodiy rentabellikni ta'minlash imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Buxoro viloyati boy tarixiy va madaniy merosga ega bo'lib, ushbu meros hududning turizm salohiyatini oshirishda asosiy resurs sifatida xizmat qiladi. Ark qal'asi, Poyi-Kalon majmuasi, Lyabi-Hovuz ansambli, Mir Arab madrasasi, Sitorai Mohi Xosa saroyi, qadimiy bozorlari hamda hunarmandchilik ustaxonalari kabi obyektlar nafaqat tarixiy va madaniy ahamiyatga ega, balki ularni kreativ va interaktiv turizm mahsulotlariga aylantirish imkonini ham beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Buxoroning madaniy merosidan samarali foydalanish orqali tajribaga asoslangan, hissiy va interaktiv turizm mahsulotlarini yaratish mumkin.

Ilmiy tahlil asosida belgilangan kreativ yondashuvlar, jumladan, hunarmandchilik tajribasi, tarixiy rekonstruksiya va interaktiv dasturlar turistlarni nafaqat tomosha qiluvchi, balki faol ishtirok etuvchi sifatida jalb etadi. Tizimli tahlil usuli yordamida resurslarning amaliy qiymati, kreativ mahsulotlarga moslik darajasi va ularni rivojlantirish imkoniyatlari aniqlanib, ularning mahalliy jamoa va hududiy iqtisodiy salohiyatni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etishi belgilandi.

Jahon tajribasidan kelib chiqqan holda, Buxoro viloyatida kreativ turizm markazini tashkil etish, hunarmandchilik klasterlarini modernizatsiya qilish va master-klasslarni muntazam yo'lga qo'yish hududning turizm salohiyatini yanada kengaytiradi, mahalliy hunarmandlar hamda tadbirkorlar faoliyatini rivojlantiradi va xalqaro turistlar uchun jozibadorlikni oshiradi. Shu bilan birga, interaktiv va tajribaga asoslangan mahsulotlarni yaratish Buxoroni global turizm bozorida noyob va raqobatbardosh manzilga aylantirishga xizmat qiladi. Natijada, Buxoro viloyatining madaniy va tarixiy merosi nafaqat sayyohlikni rivojlantirishda, balki hududning iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy rivojlanishida ham muhim vosita sifatida samarali qo'llanishi mumkinligi tasdiqlanadi. Ushbu ilmiy-amaliy yondashuvlar asosida Buxoro viloyati uchun kreativ va tajribaga asoslangan turizm mahsulotlarini shakllantirish istiqbollari aniqlandi hamda kelajakda hududni xalqaro miqyosda yanada jozibador qilish imkoniyati mavjudligi ko'rsatildi.

Takliflar

Buxoro viloyatida kreativ turizmni rivojlantirish maqsadida jahon tajribasiga asoslangan bir nechta takliflar ilgari suriladi. Avvalo, kreativ turizm markazini tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Bunday markaz innovatsion maydon sifatida hunarmandlar, gidlar, tadbirkorlar va yoshlar uchun yagona platforma vazifasini bajaradi. Masalan, Yevropada Amsterdam shahridagi "De Hallen" markazi yoki Barselonadagi "El Born CCM" markazi shahar madaniy merosini interaktiv tarzda taqdim etadigan innovatsion markazlar sifatida muvaffaqiyatli faoliyat yuritmoqda [4]. Ushbu markazlarda mehmonlar nafaqat tomosha qiladi, balki faol ishtirok etib, o'z tajribasini yaratish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu kabi markazni Buxoroda tashkil etish turizm mahsulotlarini birlashtirish, yangi xizmatlar yaratish hamda yoshlar va mahalliy hunarmandlarni keng jalb etish imkonini beradi.

Buxoro shahri misolida, turistlarning xohish va ehtiyojlaridan kelib chiqib, viloyatning cho'lli hududlarida tuyalar bilan ekskursiyalar o'tkazish uchun maxsus zonalar yaratish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, savdo aloqalari rivojlangan tarixiy davrlarda mahalliy aholi kiygan liboslardan foydalangan holda tashkil etiladigan ekskursiyalar davomida fotosessiya muhiti yaratish turistlar uchun yurtimizdan olib ketiladigan noyob esdalik bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, ekskursiyalar uchun ajratilgan maxsus hududlarga kirishdan oldin nafaqat turistlar, balki mahalliy aholi uchun ham o'z pullarini qadimiy davrlarda muomalada bo'lgan mis va kumush

tangalarga ayirboshlash imkoniyatini yaratish hamda ushbu tangalar orqali savdo qilish jarayonini tashkil etish o'sha davr haqidagi tarixiy tasavvurlarni yanada boyitadi.

Ikkinchidan, hunarmandchilik klasterlarini modernizatsiya qilish va master-klasslarni muntazam tashkil etish zarur. Jahon amaliyotida, xususan, Fransiyaning Lyon shahridagi mato va gilam klasterlari yoki Portugaliyaning Alcobaça hunarmandchilik markazlari mehmonlarga interaktiv tajriba taqdim etadi. Ushbu jarayonda turistlar o'z qo'li bilan mahsulot yaratadi, ustalardan amaliy bilim oladi va natijada shaxsiy tajribaga ega bo'ladi [5]. Buxoroda shunday klasterlarni rivojlantirish orqali mahalliy hunarmandlar barqaror daromad manbaiga ega bo'lsa, turistlar esa noyob va interaktiv tajriba bilan ta'minlanadi. Shu bilan birga, master-klasslarning muntazam o'tkazilishi hududning turizm salohiyatini uzluksiz rivojlantiradi hamda xalqaro turistlar uchun jozibadorlikni oshiradi.

Uchinchidan, turizm mahsulotlarini global bozorga moslashtirish tavsiya etiladi. Jahon tajribasida, masalan, Yaponiya yoki Islandiyada ekoturizm va kreativ turizmni uyg'unlashtirgan loyihalar va dasturlar keng tarqalgan. Buxoroda ham madaniy, gastronomik va hunarmandchilik elementlarini birlashtirgan interaktiv paketlarni yaratish mumkin. Jumladan, turistlar gilam tayyorlash jarayonida ishtirok etish, qadimiy shahar bo'ylab tarixiy hikoyalar asosida sayohat qilish, mahalliy taomlar tayyorlash hamda madaniy performanslarda qatnashish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Natijada, jahon tajribasiga tayangan holda Buxoro viloyatida kreativ turizm markazini tashkil etish, hunarmandchilik klasterlarini modernizatsiya qilish va interaktiv master-klasslarni yo'lga qo'yish hududning turizm salohiyatini oshirish, mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirish hamda xalqaro turistlar uchun jozibadorlikni kuchaytirish bo'yicha samarali choralar sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi 2019-yil 18-iyuldagi "Turizm to'g'risida"gi O'RQ-549-son Qonuni: <https://lex.uz/docs/-4428097>
2. Pine, J., & Gilmore, J. (1999). Tajriba iqtisodiyoti: Ish — teatr, har bir biznes — sahna. Harvard Business School Press.
3. Hakimov, Sh. (2019). Turizm resurslarini kreativ mahsulotlarga aylantirish metodikasi. Toshkent: Turizm va madaniyat nashriyoti.
4. UNWTO. (2020). Madaniy turizm bo'yicha global hisobot. Madrid: Jahon Turizm Tashkiloti.
5. OECD. (2018). Turizmga madaniy va kreativ sohalar. Parij: OECD nashriyoti.
6. Tafel-Viia, K. (2016). Markaziy Osiyoda madaniy turizm va merosni boshqarish. Journal of Heritage Tourism, 11(2), 137–150.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

1-Maxsus son. Bakalavr talabalarining maqolalari to'plami

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>